كۆپ قەسەم قىلىشتىن توسۇش

﴿ وَلَا تَجۡعَلُواْ ٱللَّهَ عُرۡضَةً لِّأَيۡمَـٰنِكُمۡ أَن تَبَرُّواْ وَتَتَّقُواْ وَتُصۡلِحُواْ بَيۡنَ ٱلنَّاسِۚ وَٱللَّهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ٢٢٤ لَّا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ بِٱللَّغۡوِ فِيٓ أَيۡمَـٰنِكُمۡ وَلَـٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا كَسَبَتۡ قُلُوبُكُمۡۗ
وَٱللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٞ ٢٢٥ لِّلَّذِينَ يُؤۡلُونَ مِن نِّسَآئِهِمۡ تَرَبُّصُ أَرۡبَعَةِ أَشۡهُرٖۖ فَإِن فَآءُو فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ
رَّحِيمٞ ٢٢٦ وَإِنۡ عَزَمُواْ ٱلطَّلَٰقَ فَإِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٞ ٢٢٧ ﴾

﴿ياخشىلىق قىلماسلىققا، تەقۋادار بولماسلىققا ۋە كىشىلەرنى ئەپلەشتۈرمەسلىككە قەسەم قىلىش شەكلى بىلەن (ئۇلارنى قىلىشقا) ﷲ نى توسالغۇ قىلماڭلار (يەنى ﷲ بىلەن قەسەم قىلىشنى ياخشى ئىشلارنى قىلماسلىقنىڭ سەۋەبى قىلماڭلار)، ﷲ (سۆزلىرىڭلارنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەھۋالىڭلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. مەقسەتسىز ئىچكەن قەسەمڭلار ئۈچۈن ﷲ سىلەرنى جازاغا تارتمايدۇ، قەستەن ئىچكەن قەسەمڭلار ئۈچۈن ﷲ سىلەرنى جازاغا تارتىدۇ. ﷲ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ھەلىمدۇر (يەنى بەندىلىرىنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ). ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قەسەم ئىچكەن كىشىلەر تۆت ئاي كۈتىدۇ؛ ئەگەر ئۇلار (بۇ مۇددەت ئىچىدە ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلىشقا) قايتسا، (ئاياللىرىغا يامانلىق قىلغان گۇناھىنى) ﷲ ھەققەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ﷲ ناھايىتى مېھرىباندۇر. ئەگەر ئۇلار تالاق قىلىش نىيىتىگە كەلسە، ﷲ ھەققەتەن (ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (نىيەتلىرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾.

— سۈرە بەقەرە 224 ـ، 225 ـ، 226 ـ، 227 ـ ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

عُرۡضَةً: (توسالغۇ)، بۇ سۆز توسقۇچى دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. ئەرەب تىلىدا بىر ئىشنى قىلىشقا توسالغۇ بولۇپ، ئۇنى قىلدۇرمايدىغان ھەرقانداق نەرسە «ئۇرزە» دېيىلىدۇ. شۇڭا بۇلۇتمۇ «ئارىزۇن» دېيىلىدۇ. چۈنكى، ئۇ ئاسماننى ۋە كۈننى كۆرۈشنى توسۇۋالىدۇ[1].

بۇ سۆز ئايەتتە مۇنداق مەنىنى ئىپادىلەيدۇ: ﷲ نىڭ نامى بىلەن قىلغان مۇنداق قەسەمڭلارنى ياخشى ئىش قىلىشلارغا ۋە تەقۋادارلىق قىلىشلارغا توسالغۇ

[1] ئىمام راغىب ئەسفەھانىنىڭ «ئەلمۇفرەدات فىي غەرىيبىل قۇرئان» ناملىق كىتابىغا قاراڭ.

قىلىۋالماڭلار. ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلار ياخشى ئىش قىلىشقا ۋە كىشىلەرنىڭ ئارىسىنى تۈزەشكە چاقىرىلسا، ئۇ: مەن ئۇ ئىشنى قىلماسلىققا الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلغان ئىدىم، دەپ قەسىمىنى ئۇ ئىشنى قىلماسلىققا باھانە قىلىۋالمىسۇن.

ئىمام فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەت الله نىڭ نامى بىلەن تولا قەسەم قىلىپ، الله نىڭ ئىسمىنى ھەر نەرسىدە تىلغا ئېلىشقا جۈرئەت قىلىشنى مەنئى قىلىدۇ. چۈنكى، بىر نەرسىنى تولا تىلغا ئالغان ئادەم ئۇنى شۇ نەرسىنى قىلىشقا توسالغۇ قىلىۋالىدۇ.»①

ئىمام جەسساس مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەت ھەر نەرسىگە، مەيلى ئۇ ھەق بولسۇن ياكى ناھەق بولسۇن، الله نىڭ ئىسمىنى ئىشلىتىپ، الله نىڭ ئىسمىنى ئۇنىڭغا تەڭلىمەڭلار. الله سىلەرنى كۆپ قەسەم قىلىشتىن ۋە الله تائالانىڭ ئىسمىنى ھەر نەرسىدە تىلغا ئېلىشقا جۈرئەت قىلىشتىن توسىدۇ. شۇنداقلا سىلەر الله نىڭ نامى بىلەن قىلغان قەسەمڭلارنى ياخشىلىق قىلىشقا، تەقۋادار بولۇشقا ۋە كىشىلەرنىڭ ئارىسىنى تۈزەشكە توسالغۇ قىلىۋالماڭلار دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ.»②

لَّا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ بِٱللَّغْوِ: (مەقسەتسىز ئېچكەن قەسەمڭلار ئۈچۈن الله سىلەرنى جازاغا تارتمايدۇ)، راغىب مۇنداق دەيدۇ: «ئېتىبارغا ئېلىنمايدىغان سۆزلەر «ئەللەغۋ» يەنى بىھۇدە سۆز دېيىلىدۇ. مۇنداق سۆز ئېغىزدىن ئويلانماستىن ۋە پىكىر قىلماستىن چىقىدۇ. شۇڭا ئۇ بىھۇدە سۆزلەر قاتارىغا كىرىپ كېتىدۇ. مەقسەتسىز ئېيتىلغان سۆزلەر قۇشقاچلارنىڭ ۋە قۇشلارنىڭ سايراشلىرىغىلا ئوخشايدۇ. خالاس.»③

ئىمام فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «مەيلى سۆز بولسۇن، مەيلى باشقا نەرسە بولسۇن، قەدرى يوق ئېتىبارسىز ھەرقانداق نەرسە «ئەللەغۋ» دېيىلىدۇ.»④

يُؤْلُونَ: (قەسەم ئىچكەن كىشىلەر)، بۇ سۆزنىڭ ئەسلى سۆز تومۇرى «ئەلئىيلائ» بولۇپ، لۇغەتتە قەسەم ئىچىش مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ. يەنى ئۇلار قەسەم ئىچىدۇ. شەرىئەتتە ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلماسلىققا قەسەم ئىچىش مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ.

تَرَبُّصِ: (كۈتۈش)، بۇ سۆز لۇغەتتە كۈتۈپ تۇرۇش مەنىسىدە كېلىدۇ. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دېگەن: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «سىلەر كۈتۈڭلار، ھەقىقەتەن مەن

① ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 6 ـ جىلد، 80 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 98 ـ بەت. ئىمام شەۋكانىنىڭ «فەتھۇل قەدىر» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 230 ـ بەت.
② ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 418 ـ بېتىدىن قىسقارتىپ ئېلىندى. ئىمام جەسساس (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەتنىڭ ھەر ئىككىلى مەنىنى ئىپادىلەش ئېھتىمالى بار، شۇڭا ئۇنى ھەر ئىككىلى مەنىگە بىراقلا قارىتىش لازىم.» ئۇنىڭ بۇ قارىشى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەت ھەققىدە ئېيتقان ئەڭ ياخشى قاراشتۇر.
③ ئىمام راغىب ئەسفەھانىنىڭ «ئەلمۇفرەدات فىي غەرىيبىل قۇرئان» ناملىق كىتابى، 451 ـ بەت.
④ ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 6 ـ جىلد، 81 ـ بەت.

www.munber.org

سىلەر بىلەن بىرگە كۈتكۈچىلەردىنمەن (يەنى سىلەر مېنىڭ ھالاك بولۇشۇمنى كۈتسەڭلار، مەنمۇ سىلەرنىڭ ھالاك بولۇشۇڭلارنى كۈتىمەن)» ﴾[1].

فَآءُو: (قايتسا)، بۇ سۆز ئەگەر ئۇلار قايتسا دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دېگەن: ﴿تاجاۋۇز قىلغۇچى تاكى الله نىڭ ھۆكمىگە قايتقانغا قەدەر﴾[2].

ئايەتتە مۇنداق مەنىنى ئىپادىلەيدۇ: ئەگەر ئۇلار ئاياللىرى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلماسلىققا ئىچكەن قەسىمىدىن قايتسا، ئۇلارنىڭ ئاياللىرىغا زۇلۇم قىلىش ئۈچۈن ئىچكەن قەسىمىنىڭ گۇناھىنى الله ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. الله ناھايىتى مېھرىباندۇر.

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسى

ئى مۆمىنلەر! الله نىڭ نامى بىلەن قىلغان قەسەمىڭلارنى ياخشى ئىشلارنى قىلماسلىقىڭلار ئۈچۈن پاكىت قىلىۋالماڭلار. ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلار كىشىلەرنىڭ ئارىسىنى تۈزەيدىغان، ياخشىلىق ۋە خەيرلىك بار بىر ئىشنى قىلىشقا دەۋەت قىلىنسا، ئۇ: مەن ئۇ ئىشنى قىلماسلىققا الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلغان ئىدىم، مەن قەسىمىمگە ئەمەل قىلىشنى خالايمەن، دەيدۇ. سىلەر ئۇ ئىشنى قىلماسلىققا قەسەمنى سەۋەب قىلىپ كۆرسەتمەستىن، بەلكى ياخشى ئىشلارنى قىلىڭلار، قەسىمىڭلار ئۈچۈن كەففارەت بېرىڭلار، كۆپ قەسەم قىلماڭلار. مۇنداق قىلساڭلار دۇنيالىق ئىشلىرىڭلار ئۈچۈن الله نىڭ كاتتا ئىسمىنى ئىشلىتىپ، ﴿الله نى﴾ ياخشى ئىشلارنى قىلماسلىققا قىلغان قەسىمىڭلارغا باھانە قىلىۋالىسىلەر. قەسەمخور ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارى الله قا چوڭچىلىق قىلغان بولۇپ، ياخشى ئىش قىلغۇچى بولالمايدۇ، تەقۋادارمۇ بولالمايدۇ.

تىلىڭلارغا ئادەتلىنىپ قالغان بويىچە الله نىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىپ ﴿مەقسەتسىز ئىچكەن قەسىمىڭلار ئۈچۈن الله سىلەرنى جازاغا تارتمايدۇ﴾. لېكىن، قەسەم قىلىشنى دىلىڭلارغا پۈكۈپ قەستەن ئىچكەن قەسىمىڭلار ﴿ئۈچۈن الله سىلەرنى جازاغا تارتىدۇ. الله مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾ يەنى الله نىڭ مەغپىرىتى ناھايىتى كەڭدۇر، ﴿ھەلىمدۇر﴾ يەنى بەندىلىرىنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ.

ئاراڭلاردىن ﴿ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلماسلىققا﴾ ئۇلارغا زىيان سېلىش ئۈچۈن ئۇلاردىن ئايرىلىپ تۇرۇشقا قەسەم ئىچكەن ﴿كىشىلەر﴾ بار. ئەنە شۇ قەسەمخورلارنىڭ ئاياللىرى تولۇق ﴿تۆت ئاي كۈتىدۇ: ئەگەر﴾ ئەرلەر بۇ مۇددەت ئىچىدە الله بۇيرۇغان رەۋىشتە چىرايلىقچە ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلىشقا قايتسا، ئۇلارنىڭ ئاياللىرىغا

---

[1] سۈرە تۇر 31 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ھۇجۇرات 9 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

يامانلىق قىلغان گۇناھىنى الله ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئاياللىرى بىلەن يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قىلغان قەسىمىدە چىڭ تۇرسا، ئۇ تۆت ئاي مۇددەتنىڭ ئۆتۈپ كېتىشى بىلەن ئاياللىرى تالاق بولۇپ كېتىدۇ. ئەر ـ خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت پۈتۈنلەي تۈگەيدۇ. الله ھەقىقەتەن سۆزلىرىڭلارنى ﴿ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر﴾ نىيەتلىرىڭلارنى ۋە ئەمەللىرىڭلارنى ﴿بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾.

نازىل بولۇش سەۋەبلىرى

بۇ ئايەتلەرنىڭ ئابدۇللاھ ئىبنى رەۋاھەنىڭ ھەققىدە نازىل بولغانلىقى مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ كۈيئوغلى بەشىر ئىبنى نوئماننىڭ ئارىسىدا بىر كۆڭۈل ئاغرىقى بار ئىدى. كېيىن ئابدۇللاھ ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرمەسلىككە، ئۇنىڭغا گەپ قىلماسلىققا ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئارىسىدا جېدەل بار كىشىنىڭ ئارىسىنى كېلىشتۈرۈپ قويماسلىققا قەسەم قىلدى. ئەگەر ئۇنىڭغا كۈيئوغلى بىلەن ياراشتۇرۇپ قويۇش ھەققىدە سۆز ئېچىلسا: مەن ئۇنداق قىلماسلىققا الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم ئىچكەن ئىدىم، قەسىمىمگە ئەمەل قىلماسلىق ماڭا ھالال بولمايدۇ، دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: ﴿ياخشىلىق قىلماسلىققا، تەقۋادار بولماسلىققا ۋە كىشىلەرنى ئەپلەشتۈرمەسلىككە قەسەم قىلىش شەكلى بىلەن (ئۇلارنى قىلىشقا) الله نى توسالغۇ قىلماڭلار (يەنى الله بىلەن قەسەم قىلىشنى ياخشى ئىشلارنى قىلماسلىقنىڭ سەۋەبى قىلماڭلار)﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ الله تائالا: ﴿ھەر بىر قەسەمخور، پەس ئادەمگە ئىتائەت قىلمىغىن﴾[1] دەپ، كۆپ قەسەم قىلىدىغان ئادەمنى سۆكتى. ئەرەبلەر بىراۋنى ئاز قەسەم قىلىدىغانلىقى بىلەن ماختايتتى.

ئىمام فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «ئاز قەسەم قىلىشقا بۇيرۇشتىكى ھېكمەت شۇكى، كىچىك ئىشتىمۇ، چوڭ ئىشتىمۇ الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلغان كىشىنىڭ تىلى قەسەمگە كۆنۈپ قالىدۇ، ئۇنىڭ دىلىدا قەسەمنىڭ ئەھمىيىتى قالمايدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ يالغان قەسەم قىلىپ قېلىشىدىن ئەمىن بولغىلى بولمايدۇ. الله نىڭ ئىسمىنى دۇنيالىق غەرەزلەردە تىلغا ئېلىشنىڭ ئورنىغا چوڭ ۋە ئۇلۇغ ئىشلاردا تىلغا ئېلىش الله نى مۆكەممەل ئۇلۇغلىغانلىق بولىدۇ.»[2]

---

[1] سۈرە قەلەم 10 ـ ئايەت.

[2] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 6 ـ جىلد، 80 ـ بەت.

www.munber.org

2 ـ اللہ تائالا: ﴿ياخشىلىق قىلماسلىقتا، تەقۋادار بولماسلىقتا ۋە كىشىلەرنى ئەپلەشتۈرمەسلىككە﴾ دەپ، كۆپ قەسەم قىلىشتىن توسۇشنىڭ ئىللىتىنى بايان قىلدى. ئەگەر بىرى: قەسەم قىلىشنى تاشلىغان ئادەم قانداق قىلسا ياخشىلىقتا ۋە تەقۋادارلىقتا ئىرىشكەن بولىدۇ؟ دەپ سورىسا، بۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بېرىلىدۇ: اللہ تائالا ئەڭ بۈيۈك ۋە ئۇلۇغدۇر، ئۇنىڭ كاتتا ئىسمىنى دۇنياغا ئېرىشىش ئۈچۈن ۋە دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ ئەرزىمەس ئىشلىرىنى قىلىش ئۈچۈن قوللىنىش تازا مۇۋاپىق ئەمەس دېگەن ئېتىقادى بىلەن قەسەم قىلىشنى تاشلىسا، شۈبھىسىزكى، بۇ ياخشىلىقتا ۋە تەقۋادارلىقتا ئېرىششىنىڭ ئەڭ چوڭ دەرۋازىلىرىدىن بىرىدۇر.

3 ـ ئىمام جەسساس مۇنداق دەيدۇ: «اللہ تائالا كىتابى قۇرئان كەرىمنىڭ خېلى كۆپ جايلىرىدا «ئەللەغۇ» دېگەن سۆزنى ئىشلەتكەن. بۇ سۆز سۆزنىڭ چەقىش ئورۇنلىرىغا قارىتا ھەر خىل مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ يەردە يامان سۆز ئاڭلىمايدۇ﴾[1]. بۇ سۆز بۇ ئايەتتە يامان ۋە قەبىھ سۆز مەنىسىدە كەلگەن. ﴿ئۇلار جەننەتتە بىھۇدە ۋە يالغان سۆزلەرنى ئاڭلىمايدۇ﴾[2]. بۇ ئايەتتىمۇ ئوخشاش مەنىدە كەلگەن. ﴿ئۇلار بىھۇدە سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ...﴾[3] بۇ ئايەتتە كۇفرى ۋە قەبىھ سۆز مەنىسىدە كەلگەن. ﴿ئۇنى ئېلىشتۈرۈۋېتىڭلار﴾[4]. بۇ ئايەتتە پايدىسى يوق سۆزلەرنى ئارىلاشتۇرىۋېتىڭلار، دېگەن مەنىدە كەلگەن. ﴿يامان سۆزنى ئاڭلاپ قالغان چاغدا ئالىيجانابلىق بىلەن ئۆتۈپ كېتىدۇ﴾[5]. بۇ ئايەتتە باتىل سۆز مەنىسىدە كەلگەن. ھېچ پايدىسى يوق سۆزلەرنى قىلغان ئادەمگە: بىھۇدە سۆزلىدى، دېيىلىدۇ[6].

4 ـ خوتۇنغا يېقىنچىلىق قىلماسلىقتا قىلغان قەسەمنىڭ مۇددىتىنى تۆت ئاي قىلىپ بەلگىلەشتىكى ھېكمەت شۇكى، ئايالنى ئەدەپلەش يۈزىسىدىن تاشلاپ قويۇش مۇشۇ مۇددەتتىن ئېشىپ كەتمەسلىكى كېرەك. ئېرى يېنىدا بولمىغان ئايال كىشىنىڭ سەۋرىسى مۇشۇ مۇددەت ئىچىدە تۈگەيدۇ. ئۇ ئۇنىڭدىن ئارتۇق سەۋر قىلالمايدۇ.

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەر كېچىسى مەدىنىنىڭ كوچىلىرىنى ئايلىنىپ چىقاتتى. بىر كېچىسى ئۇ بىر ئايالنىڭ مۇنۇ بېيتلارنى ئېيتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدى:

ئەجەپمۇ ئۇزۇن بولدى بۇ كېچە، ئەتراپ قاپقاراڭغۇ،
ئەزدى مېنى مەن بىلەن ئوينايدىغان دوستنىڭ يوقلۇقى.
اللہ بىلەن قەسەمكى، بولمىسا اللہ، باشقىسى ئەمەس ھېچ نەرسە،
غىچىرلىغان بولاتتى ئەلۋەتتە بۇ كارۋاتنىڭ ھەر تەرەپلىرى.
توسىدۇ مېنى پەرۋەردىگارىم قورقىسى ۋە ھايا،

[1] سۈرە غاشىيە 11 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ۋاقىئە 25 ـ ئايەت.
[3] سۈرە قەسەس 55 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە فۇسسىلەت 26 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە فۇرقان 72 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 418 ـ بەت.

ھەمدە ئېرىمنىڭ ھۆرمىتى، يولىتىشتىن ئۇنىڭ جايىغا بېرىنى.

ئەتىسى ئۆمەر ئۇ ئايال ھەققىدە سۈرۈشتۈرۈپ، ئۇنىڭ ئېرىنىڭ قەيەرگە كەتكەنلىكىنى سورىدى. كىشىلەر: ئى ئەمىرۇلمۇئمىنىن! ئۇنى ئىراققا خىزمەت بىلەن ئەۋەتتىڭ، دېدى. ئاندىن ئۆمەر ئاياللارنى يىغىپ، ئۇلاردىن بىر خوتۇننىڭ ئېرى يېنىدا بولمىسا قانچىلىك ۋاقىت سەۋر قىلالايدىغانلىقىنى سورىدى. ئاياللار: بىر ئاي سەۋر قىلىدۇ، ئىككى ئاي سەۋر قىلىدۇ، ئۈچىنچى ئېيىدا سەۋرىسى ئازلايدۇ، تۆتىنچى ئېيىدا سەۋرىسى تۈگەيدۇ دەپ جاۋاب بېرىشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر غازاتقا چىقىدىغان ئادەمنىڭ مۇددىتىنى تۆت ئاي قىلىپ بېكىتتى. بۇ تۆت ئاي مۇددەت توشۇپ كەتسە، غازىلارنى قايتۇرۇپ كېلىپ، ئۇلارنىڭ ئورنىغا باشقىلارنى ئەۋەتەتتى.

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «مانا بۇ ۋەقەلىك مەزكۇر قەسەمنىڭ مۇددىتىنىڭ تۆت ئاي قىلىپ بېكىتىلگەنلىكىنى كۈچلەندۈردۇ.»[1]

5 ـ جاھىلىيەت دەۋرىدە خوتۇنىغا يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قىلغان قەسەمنىڭ تالاق بولىدىغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان. سەئىد ئىبنى مۇسەييەب مۇنداق دەيدۇ: «بىر ئادەم خوتۇنىنى خالىمىسا ۋە ئۇنى باشقا بىر ئادەمنىڭ ئېلىشىنى ياخشى كۆرمىسە، ئۇنىڭ بىلەن يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قەسەم ئىچەتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇ خوتۇنىنى تۇلمۇ ئەمەس، ئېرى بارمۇ ئەمەس ھالەتتە تاشلاپ قوياتتى. مۇنداق قىلىشتىكى مەقسەت شۇ خوتۇنغا زىيان سېلىش ئىدى. الله تائالا بۇ زۇلۇمنى تۈگىتىپ، ئەرگە قاراپ بېقىش ۋە ئويلىنىش ئۈچۈن مەلۇم بىر مۇددەتنى مۆھلەت قىلىپ بەلگىلەپ بەردى. شۇنىڭدىن كېيىن ئەر خوتۇنىنى بۇ مۇددەت ئىچىدە تاشلاپ قويۇشنى پايدىلىق دەپ قارىسا تاشلاپ قوياتتى. ئەگەر خوتۇنىدىن ئاجرىشىپ كېتىشنى پايدىلىق دەپ قارىسا ئاجرىشىپ كېتەتتى.»[2]

شەرئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

مەقسەتسىز ئىچكەن قەسەم نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟ ئۇنىڭغا كەففارەت كېلەمدۇ؟

الله تائالانىڭ: ﴿مەقسەتسىز ئىچكەن قەسەمىڭلار ئۈچۈن الله سىلەرنى جازاغا تارتمايدۇ﴾ دېگەن سۆزى مەقسەتسىز ئىچكەن قەسەمنىڭ گۇناھ بولمايدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭغا كەففارەتمۇ كەلمەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. فىقھشۇناسلار بۇ قەسەمنى تەرىپ قىلىشتا مۇنداق بىرقانچە قاراشقا كەلگەن:

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 108 ـ بەت. ئىمام ئىبنى كەسىرنىڭ «قۇرئان ئەزىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 269 ـ بەت.

[2] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 6 ـ جىلد، 85 ـ بەت.

www.munber.org

1 ـ ئىمام شافىئىي ۋە ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: «مەقسەتسىز ئىچكەن قەسەم بولسا، قەسەم قىلىشنى مەقسەت قىلماستىن تىلغا ئادەتلىنىپ قالغان بويىچە قىلىنغان قەسەمنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن بىر ئادەمنىڭ قەسەم قىلىشنى مەقسەت قىلماستىنلا، سۆزىدە: ياق، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم، شۇنداق، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم، دېگىنىگە ئوخشايدۇ.» بۇ قاراش ئائىشە، شەئبى ۋە ئىكرىمەگە ئوخشاش بەزى سەلەف ئۆلىمالىرىدىن نەقىل قىلىنغان.

2 ـ ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ۋە مالىك مۇنداق دەيدۇ: «مەقسەتسىز ئىچكەن قەسەم دېگەن بىراۋنىڭ بىر نەرسىگە ئۆزىنىڭ ئېتىقادى بويىچە مۇنداققۇ دەپ ئويلاپ قەسەم قىلىشنى، بىراق ئۇ نەرسىنىڭ ئۇنىڭ ئويلىغىنىنىڭ دەل ئەكسىچە چىقىشىنى كۆرسىتىدۇ.» بۇ قاراش ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس، ھەسەن، مۇجاھىد قاتارلىقلاردىن نەقىل قىلىنغان.

ئىمام مالىك (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) «مۇۋەتتەئ» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ھەقتە مېنىڭ ئاڭلىغىنىمنىڭ ئەڭ ياخشىسى شۇكى، مەقسەتسىز ئىچكەن قەسەم بولسا، بىر ئىنساننىڭ بىر نەرسىنى مۇنداققۇ دېگەن ئىشەنچ بىلەن قەسەم قىلىشىدىن، ئاندىن ئۇ ئىشنىڭ دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ چىقىشىدىن ئىبارەتتۇر. مۇنداق قەسەمگە كەففارەت كەلمەيدۇ.»[1]

سەھىھ بۇخارىدا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «الله تائالا ﴿مەقسەتسىز ئىچكەن قەسەمڭلار ئۈچۈن الله سىلەرنى جازاغا تارتمايدۇ﴾ دېگەن ئايەتنى بىرەر ئادەمنىڭ: ياق، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم، شۇنداق، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم، دېگەن سۆزى ھەققىدە نازىل قىلغان.»[2]

توغرا قاراش شۇكى، مەقسەتسىز ئىچكەن قەسەم يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ھەر ئىككى تۈرلۈك قەسەمنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ قاراشنى ئىبنى جەرىر تەبەرى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) تاللىغان. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئەرەب تىلىدا بىھۇدە سۆز ئەيىبلەشكە تېگىشلىك بولغان ھەرقانداق سۆزنى، پايدىسىز بولغان ھەرقانداق ئىشنى كۆرسىتىدۇ. بىھۇدە سۆز مېنىڭ يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمدەك بولىدىكەن، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلغۇچى تىلىنىڭ ئادەتلىنىپ قالغىنى بويىچە: «مەن مۇنداق ئىشنى قىلمىدىم» دەيدۇ، ھالبۇكى، ئۇ ئۇ ئىشنى قىلغان. ئۇ يەنە: «مەن مۇنداق ئىشنى قىلدىم» دەيدۇ، ھالبۇكى، ئۇ ئۇ ئىشنى قىلمىغان. بىرى: «الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بۇ چوقۇم پالانىدۇر» دەيدۇ، ھالبۇكى، ئۇ ئۇنىڭغا ئىپتىقىنىدەك قارايدۇ. ياكى ئۇ: «الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بۇ پالانى ئەمەس» دەيدۇ، ھالبۇكى، ئۇ ئۇنى شۇ پالانى ئەمەس دەپ قارايدۇ. مەسىلەن بىرى: «الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇ مۇنداق قىلمايدۇ» دەيدۇ.

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 100 ـ بېتىدىن نەقىل قىلىندى.

[2] ئىمام بۇخارى ۋە مالىك رىۋايەت قىلغان. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 406 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 99 ـ بەت. ئىمام شەۋكانىنىڭ «فەتھۇل قەدىر» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 231 ـ بەت.

بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر يۇقىرىدا سۆيەتلىگىنىمىزدەك، سۆزدە ئالدىراقسانلىق قىلغانلىقتىن ۋە تىلىنىڭ شۇنىڭغا ئادەتلىنىپ كەتكەنلىكىدىن كېلىپ چىققان بولۇپ، ھەرگىز خاتا نەرسىگە قەسەم قىلىشنى مەقسەت قىلىش ئەمەس. ئەرەبلەرنىڭ ھەممىسى دىللىرىدا گۇناھ بولىدىغان قەسەمنى قەست قىلماستىن، تىللىرىنىڭ ئۆچىدىلا قەسەم قىلىدۇ. بۇنىڭدىن شۇ مەلۇم بولىدۇكى، ئۇلار مەقسەتسىز قەسەم قىلغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ بۇ خىل قەسەمگە كەففارەت كەلمەيدۇ.»[1]

ئىككىنچى ھۆكۈم

«ئەلئىيلائ» دېگەن نېمە؟ ئۇنىڭ ھۆكمىچۇ؟

بىز يۇقىرىدا بۇ سۆزنىڭ لۇغەت مەنىسىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتتۇق. ئەمما ئۇنىڭ شەرئى مەنىسىگە كەلسەك، ئۇ بىر ئادەمنىڭ ئۆز خوتۇنىنى جىنسىي مۇناسىۋەت قىلماي تۆت ئايدىن ئارتۇق تاشلاپ قويۇشقا قىلغان قەسىمىنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن ئۇ: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن سىز بىلەن يېقىنچىلىق قىلمايمەن دەيدۇ. ياكى: مەن سىز بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەيمەن دەيدۇ ۋە ياكى مۇشۇنىڭغا ئوخشاش سۆزلەرنى قىلىدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «جاھىلىيەت دەۋرىدىكى بۇ خىل قەسەم بىر يىل، ئىككى يىل ۋە ئۇنىڭدىن كۆپ ۋاقىت ئۆچۈنمۇ قىلىناتتى. ئايال يامانلىق قىلغاندا ئۇلار بۇ قەسەم بىلەن ئۇنىڭغا ئەزىيەت يەتكۈزۈشنى مەقسەت قىلاتتى. الله ئۇلارغا تۆت ئاي ۋاقىت بەلگىلەپ بەردى. كىمكى بۇ ۋاقىتتىن ئاز قەسەم قىلسا، بۇ ھۆكۈمگە چۈشىدىغان قەسەم بولمايدۇ.»[2]

ئەگەر بىر ئادەم ئايالىنى تۆت ئايدىن ئارتۇق تاشلىۋەتكەن بولسا، الله تائالانىڭ ﴿ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قەسەم ئىچكەن كىشىلەر﴾ دېگەنلىكى ئۆچۈن ئۇ ئادەمنىڭ خوتۇنى بىلەن يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قەسەم ئىچكەن كىشى بولمايدىغانلىقىغا ئۆلىمالار ئىتتىپاق كەلگەن. ئۇنىڭ خوتۇنىنى تاشلىۋەتكەنلىكى قەسەم ئەمەس، شۇڭا ئۇنىڭغا كەففارەتنىڭ ۋاجىب بولۇشى ئالاقىسىزدۇر. ئۇنىڭ خوتۇنىنى تاشلىۋەتكەنلىكى بىلەن خوتۇنى تالاق بولۇپ كەتمەيدۇ.

ئالىملار ئىبرى يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قەسەم ئىچكەن ئايالنىڭ تالاق بولۇپ كېتىدىغان مۇددىتى ھەققىدە بىرقانچە پىكىرگە كەلگەن:

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر ئەر خوتۇنى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى تۆت ئاي ۋاقىت ئۆتۈپ كەتسە، خوتۇنى بىر تالاق بولۇپ كېتىدۇ.» ئىمام ئەبۇ ھەنىفەمۇ (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇشۇ قاراشتا.

---

[1] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 413 ـ بەتتىن قىسقارتىپ ئېلىندى.
[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 103 ـ بەت.

www.munber.org

ئىمام مالىك، شافىئىي ۋە ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: «بۇ تۆت ئاي مۇددەتنىڭ ئۆتۈپ كېتىشى بىلەن خوتۇن تالاق بولۇپ كەتمەيدۇ. پەقەت ئەر قەسەمدىن يېنىشقا ياكى خوتۇنىنى تالاق قىلىشقا بۇيرۇلىدۇ. ئەگەر ئەر ئۇ ئىككى ئىشنىڭ بىرىنى قىلىشقا ئۇنىمىسا، قازى ئۇنىڭ خوتۇنىنى ئېرىنىڭ نامىدا تالاق قىلىۋېتىدۇ.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ دەلىلى

الله تائالا قەسەمدىن يېنىش مۇددىتىنى تۆت ئاي قىلىپ بەلگىلىدى. ئەگەر ئەر بۇ مۇددەت ئىچىدە قەسىمىدىن يانمىسا، بۇ ئۇنىڭ خوتۇنىنى تالاق قىلماقچى بولغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭغا نىيەت قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. نىيەت قىلىش ئەمەلىيەتتە بولسا بىر ئىشنى قىلىشنى دىلغا پۈكۈشتىن ئىبارەتتۇر. مەسىلەن: پالانى ئىشقا نىيەت قىلدىم، دېسەڭ، بۇنىڭ ئۆزى شۇ ئىشنى قىلىشنى دىلىمغا پۈكتۈم، دېگەنلىك بولىدۇ. الله تائالانىڭ: ﴿ئەگەر ئۇلار تالاق قىلىش نىيىتىگە كەلسە﴾، دېگەن سۆزى مۇشۇ مەنىنى يەنى تالاق قىلىشنى دىللىرىغا پۈكسە دېگەن مەنىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ئايەت ئەمەلىيەتتە تالاق قىلىشنى شەرت قىلمىغان.

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ دەلىلى

الله تائالانىڭ: ﴿ئەگەر ئۇلار تالاق قىلىش نىيىتىگە كەلسە﴾ دېگەن سۆزى تالاقنىڭ بولۇشى پەقەت ئەرنىڭ تالاق قىلىشى بىلەن بولىدىغانلىقىنى ئوچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ. شۇڭا بۇ مۇددەتنىڭ تۈگەپ كېتىشى تالاق بولۇشقا كۇپايە قىلمايدۇ. بەلكى بۇ مۇددەت تۈگىگەندىن كېيىن قەسەمدىن يېنىش ياكى تالاق قىلىشى لازىم.

ئىمام شەۋكانى «فەتھۇل قەدىر» ناملىق تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «شۇنى بىلىش لازىمكى، ھەر بىر مەزھەب ئىگىلىرى بۇ ئايەتنى ئۆزىنىڭ مەزھىبىگە ئۇيغۇن ھالدا تەپسىر قىلغان ۋە ئايەتنىڭ لەۋزى كۆرسەتمەيدىغان مەنىنى چىقىرىشقا تىرىشقان. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ناھايىتى ئوچۇق بولۇپ، خوتۇنى بىلەن يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قەسەم قىلغان كىشىگە الله تائالا تۆت ئاي مۇددەت بىلەن قەسەم قىلىشنى بەلگىلەپ بەردى. ئاندىن قەسەم قىلغۇچىنىڭ بۇ تۆت ئاي مۇددەتتىن كېيىن قىلىدىغان ھۆكمىنى بەندىلىرىگە خەۋەر قىلىپ: ﴿ئەگەر ئۇلار قايتسا﴾ يەنى نىكاھىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئەر - خوتۇنلۇقنى ساقلاپ قېلىشقا قايتسا، ﴿الله ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. الله ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾ يەنى الله ئۇلارنى ئەنە شۇ قەسىمى تۈپەيلى جازالىماستىن، ئەكسىچە ئۇلارغا مەغپىرەت قىلىدۇ ۋە رەھىم قىلىدۇ. ﴿ئەگەر ئۇلار تالاق قىلىش نىيىتىگە كەلسە﴾ يەنى تالاق قىلىشنى رەسمىي كۆڭلىگە پۈكسە ۋە مەقسەت قىلسا، ﴿الله ھەقىقەتەن﴾ ئۇلارنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ﴿ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (نىيەتلىرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾ دېدى. مانا بۇ، بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى بولۇپ، ئۇنىڭدا ھېچ شەك - شۈبھە يوق.»[1]

[1] ئىمام شەۋكانىنىڭ «فەتھۇل قەدىر» ناملىق تەپسىرى، 1 - جىلد، 233 - بەت.

ئۈچىنچى ھۆكۈم

قەسەمدە زىيان سېلىش شەرت قىلىنامدۇ؟

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە، شافىئىي ۋە ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: «خوتۇنى بىلەن يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قىلغان قەسەم خۇشال چاغدىمۇ، ئاچچىقلانغان چاغدىمۇ دۇرۇس بولىدۇ.» ئىمام مالىك مۇنداق دەيدۇ: «قەسەم قىلغۇچى پەقەت ئاچچىقى كەلگەندە خوتۇنىغا زىيان سېلىش يۈزىسىدىن قەسەم قىلسا قەسەم بولىدۇ.»

ئىمام مالىكنىڭ دەلىلى

ئەلى (اللە ئۇنىڭ يۈزىنى نۇرلاندۇرىۋەتسۇن!) دىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ، خوتۇنىغا زىيان سېلىشنى كۆزلەپ ئەمەس، پەقەت بالىنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزلەپ: خوتۇنۇم بالىسىنى ئەمچەكتىن ئايرىمىغىچە ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەيمەن، دەپ قەسەم قىلغان بىر ئادەمنىڭ ھۆكمى ھەققىدە سورالغاندا، ئۇنىڭغا: «سەن ھەققەتەن ياخشىلىقنى كۆزلەپسەن، بۇ خىل قەسەم دېگەن پەقەت ئاچچىق كەلگەندە بولىدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن[1].

يەنە ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «مەزكۇر قەسەم پەقەت ئاچچىق كەلگەندە بولىدۇ.»

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ دەلىلى

﴿ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قەسەم ئىچكەن كىشىلەر﴾ دېگەن بۇ ئايەت ئاممىباب مەنىگە ئىگە بولۇپ، زىيان سېلىش مەقسىتى بىلەن قەسەم قىلغان ياكى بالىنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزلەپ قەسەم قىلغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. دېمەك ھەممىنى ”قەسەم“ دېگەن سۆز ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

شەئبىي مۇنداق دەيدۇ: «جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى مەنئى قىلىدىغان ھەرقانداق قەسەم، ھەتتا تۆت ئاي ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، قەسەم دەپ ھېسابلىنىدۇ.»

ئىمام ئىبنى جەرىر تەبەرى كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشىنى كۈچلەندۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: «توغرىسى اللە تائالا قەسەم قىلغۇچىغا بەلگىلەپ بەرگەن كۈتۈش مۇددىتىدىن كۆپ ۋاقىت جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى مەنئى قىلىدىغان ھەرقانداق قەسەم، مەيلى ئۇنى ئاچچىق كەلگەندە قىلسۇن، مەيلى خۇشال چاغدا قىلسۇن، قەسەمدۇر دېگۈچىلەرنىڭ قارىشىدۇر.»[2]

تۆتىنچى ھۆكۈم

---

[1] بۇ ۋەقە ئەبۇ ئەتىييە بىلەن ئۇنىڭ خوتۇنى ئارىسىدا يۈز بەرگەن. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 418 ـ بەت.

[2] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 421 ـ بەت.

www.munber.org

مەزكۇر ئايەتتىكى ”قايتىش“ دېگەن سۆز نېمە مەنىنى كۆرسىتىدۇ؟

اللہ تائالا: ﴿ئەگەر ئۇلار قايتسا، اللہ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾ دېگەن سۆزىدىكى ”قايتىش“ دېگەن سۆز ھەققىدە فىقھشۇناسلار مۇنداق قاراشلارغا كەلگەن:

ئۇلاردىن بەزىلەر مۇنداق دەپ قارايدۇ: «ئۇ سۆز جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشقا قايتىشتىن باشقا مەنە بىلدۈرمەيدۇ، شۇڭا ئەر خوتۇنى بىلەن يېقىنچىلىق قىلماي بۇ مۇددەت تۈگەپ كەتسە، خوتۇنى تالاق بولۇپ كېتىدۇ.» بۇ سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە شەئبىنىڭ قارىشىدۇر.

يەنە بەزىلەر مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز ئۆزرىسى يوق ئادەمنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشقا قايتىشنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر كېسەل بولۇپ قالغان ياكى سەپەر ئۈستىدە ۋە ياكى تۈرمىدە بولۇپ قالغان بولسا، تىلى بىلەن ياكى دىلى بىلەن قەسەمدىن قايتقانلىقىنى ئىپادىلەش كۇپايە قىلىدۇ.» بۇ كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشىدۇر.

يەنە بەزىلەر مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز ھەرقانداق ۋاقىتتا قەسەمدىن تىل بىلەن قايتىشنى بىلدۈرىدۇ، ئەرنىڭ: خوتۇنۇم بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشقا قايتتىم، دېيىشى كۇپايە.» بۇ ئىبراھىم نەخەئىنىڭ قارىشىدۇر[①].

ئەڭ توغرا بولغان قاراش ئىككىنچى قاراش بولۇپ، ئۇ كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ قارىشىدۇر.

ئايەتلەر كۆرسەتكەن ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ ياخشى ۋە خەيرلىك ئىشلارنى قىلىشقا توسالغۇ بولىدىغان قەسەمنى قىلىش دۇرۇس ئەمەس.

2 ـ كىمكى بىر قەسەمنى قىلسا، ئاندىن قەسىمىگە خىلاپ ئىشنىڭ ياخشىلىقىنى كۆرسە، شۇ ياخشى ئىشنى قىلسۇن ۋە قەسىمى ئۈچۈن كەففارەت بەرسۇن!

3 ـ قەسەمنى مەقسەت قىلماستىن، مەقسەتسىز ئىچكەن قەسەم ئۈچۈن جازاغا تارتىلمايدۇ ۋە ئۇنىڭغا كەففارەتمۇ كەلمەيدۇ.

4 ـ خوتۇنىغا زىيان سېلىش مەقسىتىدە قىلىنغان قەسەم، ئائىلىسىگە ياخشىلىق قىلىشنىڭ ۋاجىپلىقىغا زىت كېلىدۇ.

5 ـ ئەر تۆت ئاي مۇددەت ئىچىدە قەسىمىدىن يانمىسا، خوتۇنى تالاق بولۇپ كېتىدۇ.

[①] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 420 ـ بەت. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 423 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 109 ـ بەت. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «رۇھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 130 ـ بەت.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

ئىسلام شەرىئىتى خوتۇنغا ياخشىلىق قىلىشقا ۋە ئۇنىڭ بىلەن چىرايلىق تىرىكچىلىك قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، ھەر تۈرلۈك شەكىل ۋە ئۇسۇل بىلەن ئۇنىڭغا ئەزىيەت بېرىشنى ھەم زىيان سېلىشنى ھارام قىلىدۇ. ﴿ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە تىرىكچىلىك قىلىڭلار، ئەگەر ئۇلارنى ياقتۇرمىساڭلار (سەۋر قىلىڭلار)، چۈنكى، سىلەر ياقتۇرمايدىغان بىر ئىشتا اللّٰه كۆپ خەيرىيەتلەرنى پەيدا قىلىشى مۇمكىن﴾[1].

پەقەت خوتۇنغا يامانلىق قىلىش ۋە ئەزىيەت يەتكۈزۈش مەقسىتىدە ئۇنىڭ بىلەن يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قەسەم قىلىپ، ئۇنى ئۇزۇن مۇددەت تاشلاپ قويۇش توغرا ئەمەس. چۈنكى، مۇنداق قىلغاندا خوتۇننى يا ئېرى بار ئەمەس، يا تالاق ئەمەس ھالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ. بۇ چىرايلىقچە تىرىكچىلىك قىلىشنىڭ ۋاجىپلىقىغا تامامەن زىت بولۇپ، ئىسلام دىنىنىڭ توغرا تەلىم تەربىيىسىگە ئۇيغۇن ئەمەس. شۇڭا ياراتقۇچى اللّٰه تائالا خوتۇنى بىلەن مەلۇم مۇددەت يېقىنچىلىق قىلماسلىققا قەسەم قىلماقچى بولغان بۇ ئەرنى مۇددىتى ئەڭ كۆپ بولغاندا تۆت ئاي مۆھلەت بەلگىلەشكە بۇيرۇدى. ئەگەر ئۇ بۇ مۇددەت ئىچىدە توغرا يولغا قايتىپ، قەسىمىگە كەففارەت بەرسە، خوتۇنىغا ياخشى مۇئامىلە قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن چىرايلىق تىرىكچىلىك قىلسا، ئۇنىڭغا يامانلىق ۋە زۇلۇم قىلىشنى توختاتسا، خوتۇن ئۇنىڭدۇر. ئۇنداق قىلماي قەسىمىدە چىڭ تۇرۇۋەرسە، بەلگىلەنگەن مۇددەتنىڭ ئۆتۈپ كېتىشى بىلەن خوتۇنى تالاق بولۇپ كېتىدۇ. مانا بۇ ئىسلام شەرىئىتىنىڭ ياخشى كۆرسەتمىلىرى بولۇپ، ئاياللار ئۇستىدىن زۇلۇمنى كۆتۈرۈپ تاشلاپ، ئەلەرنى ئاياللارغا ياخشىلىق قىلىشقا چاقىرىدۇ ۋە ئۇلارنى بەختلىك ھاياتتا ئەرلەرنىڭ ھەمراھى قىلىپ بەلگىلەيدۇ.

[1] سۈرە نىسا 19 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org